

Investeren om het getij te keren

De nieuwste cijfers van het Centraal Planbureau, die pas bekend zijn geworden, wijzen voor 1981 op een nog ongunstiger economische ontwikkeling dan op Prinsjesdag al werd voorzien. In plaats van op een geringe toename van het nationale inkomen wordt nu op een daling met 1% gerekend. De investeringen in bedrijven en in de woningbouw nemen meer af dan verwacht, de particuliere consumptie loopt terug en de werkloosheid, die in het afgelopen jaar al zo'n onrustbarende stijging te zien gaf, dreigt nog verder op te lopen. Wat de ontwikkeling van de overheidsfinanciën betreft is het rode sein allang gepasseerd, maar daveren we door op het verkeerde spoor, in de richting van steeds grotere financieringstekorten.

Als oorzaak van de verdere verslechtering van de vooruitzichten wordt genoemd dat de wereldhandel zich ongunstiger ontwikkelt dan verwacht en in het komende jaar geen enkele groei zal vertonen. Maar zeer zeker versterkt nu ook de terugval in de binnenlandse bestedingen de ongunstige trend. In tegenstelling tot wat eerdere ramingen aangaven lopen de investeringen in de woningbouw niet met 2,5 maar met 4,5% terug, de bruto investeringen in bedrijven niet met 4 maar met 6,5% en blijft de particuliere consumptie niet op peil maar daalt zij met 1%. De export kan daarentegen enigszins meevallen, omdat het uitvoerprijspeil vanwege de loonmatiging lager uitkomt dan aanvankelijk voorspeld.

De terugval in de binnenlandse bestedingen weerspiegelt dat consumenten en investeerders niet veel vertrouwen meer hebben in de economische ontwikkeling. Dat is misschien heel begrijpelijk, maar versterkt op zich zelf de neerwaartse beweging. Wat zou in zo'n situatie aantrekkelijker zijn dan te proberen door flinke bestedingsimpulsen de neerwaartse spiraal te doorbreken? Het vervelende is echter dat de Nederlandse economie kampt met structurele onevenwichtigheden die zo'n globale conjuncturele stimuleringspolitiek niet toelaten. Wat men aan de ene kant zou willen winnen, zou aan de andere kant nog sneller verloren gaan.

Cruciaal voor het economische herstel is het aantrekken van de investeringen. Dit niet alleen om de huidige recessie te boven te komen, maar vooral ook om op lange termijn inkomen en werkgelegenheid veilig te stellen. Vernieuwing en aanpassing van het industrieel apparaat zijn noodzakelijk om produkten te blijven produceren die in het buitenland kunnen worden afgezet. In plaats daarvan is er echter in verschillende sectoren een tendens tot desindustrialisatie en afbraak van produktiepotentieel, waardoor we niet alleen van buitenlandse, maar ook van binnenlandse markten worden verdrongen. Aan de voorwaarden waaronder een investeringsherstel zou kunnen worden verwacht is echter bij lange na niet voldaan. Daar ligt een van de belangrijkste structurele zwakten van de Nederlandse economie.

Zoals uit de cijfers van Keus elders in deze *ESB* blijkt, is er in een groot deel van het bedrijfsleven iets fundamenteel mis met de rentabiliteit van het ondernemend vermogen. Deze is zo laag, dat daarvan geen enkele stimulans uitgaat op de investeringsactiviteit. Al jarenlang levert beleggen in staatsobligaties, waarbij vrijwel geen risico wordt gelopen, meer op dan investeren in ondernemingen met risico. Een eerste voorwaarde voor investeringsherstel is dan ook verbetering van de rendementen in het bedrijfsleven.

Daarbij spelen verschillende factoren een rol. Allereerst is een uiterste terughoudendheid met betrekking tot de stijging van de arbeidskosten (lonen en sociale-verzekeringspremies) geboden. Het is inmiddels gebleken dat dat gemakkelijker gezegd is dan gedaan. Misschien zou de suggestie van Wim Kok voor het invoeren van een investeringsloon waarbij een deel van het werknemersinkomen

als risicodragend vermogen in de onderneming wordt geïnvesteerd, een rol kunnen spelen om loonmatiging voor de werknemers verteerbaar te maken. Loonmatiging alléén, zonder dat tegelijkertijd de investeringen toenemen, leidt immers slechts tot een terugval in de bestedingen die de investeringslust nog kleiner en de conjuncturele teruggang nog groter maakt.

Daarnaast vormt ook de hoogte van de rente in samenhang met de gewijzigde vermogensstructuur in het bedrijfsleven (steeds minder eigen vermogen) een belemmering voor investeringsherstel. Voor het terugdringen van de rente en het beschikbaar komen van financieringsmiddelen is echter het verminderen van het financieringstekort van de overheid noodzakelijk. Ook dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Terwijl in de afgelopen jaren steeds noodzaak tot vermindering van het tekort is benadrukt, is dat in werkelijkheid voortdurend verder opgelopen. Nu als gevolg van de tegenvallende conjunctuur ook de belastingopbrengsten zijn gedaald, komt het tekort over 1980 op ca. 7% uit. Volgens de *Miljoenennota 1981* wordt een terugkeer naar het structurele begrotingsbeleid beoogd. Stelt men de toelaatbare omvang van het financieringstekort op 4% (wat hoog is in het licht van de grote behoefte aan financieringsmiddelen voor investeringen en de verwachte betalingsbalansontwikkeling in de komende jaren), dan zal terugkeer tot die norm binnen enkele jaren reeds een zodanig beslag op de beschikbare ruimte voor de collectieve sector leggen, dat het nog maar de vraag is of bestaande voorzieningen in stand kunnen worden gehouden, laat staan dat er ruimte is voor de nieuwe activiteiten die ons in verschillende verkiezingsprogramma's worden voorgespiegeld. Lukt het niet de omvang van het financieringstekort terug te dringen, dan leidt dat tot een verdere opwaartse druk op rente en inflatie. En dat kunnen we nu juist niet gebruiken voor het herstel van investeringen en economische groei.

Een derde voorwaarde voor het herstel van de investeringsactiviteit is dat er afzetperspectieven zijn. Natuurlijk zijn die er nog, ook al is mondiaal gezien de vraag wat ingezakt, maar schijnbaar worden ze niet gezien. Vergeten lijkt het adagium: „de wereld is ons achterland”. In plaats daarvan wordt door onhandige politieke manoeuvres dat achterland aardig verkleind. Een belangrijk deel van het Nederlandse bedrijfsleven lijkt hoognodig aan een opkikker toe. Is men het ontwikkelen van nieuwe produkten, het openleggen van nieuwe markten en het oprichten van nieuwe bedrijven verleerd? Zo ja, dan is er in de *managementsfeer* dringend behoefte aan verversing.

Ten slotte kan als beletsel voor herstel van de investeringsactiviteit de slechte aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt worden genoemd. Terwijl er in diverse sectoren en beroepsgroepen wel degelijk behoefte is aan personeel, blijkt om allerlei redenen vanuit het werklozenbestand niet in die vraag te kunnen worden voorzien. Met name aan geschoolde arbeidskrachten in technische beroepen — onmisbaar bij veel investeringsprojecten in de industrie — is er gebrek. Blijkbaar zijn er zodanige verstaringen in de aanpassingsmechanismen op de arbeidsmarkt dat aansluiting tussen vraag en aanbod niet of slechts zeer vertraagd tot stand komt.

Wie van mening is dat het teruglopen van de investeringsactiviteit een ontwikkeling is die in elk geval moet worden gestopt, moet ook tot de conclusie komen, dat aan pijnlijke ingrepen niet valt te ontkomen. Voor zover daardoor lonen, sociale uitkeringen en collectieve uitgaven onder druk staan, dreigt zelfs het conjuncturele herstel te worden vertraagd. Het aanpakken van de structurele problemen kan echter geen uitstel lijden. Investeren moet het getij doen keren.

L. van der Geest